

Осельська О. С.

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
(Дніпропетровськ, Україна), E-mail: os_vic@ua.fm

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКОГО ПРОЕКТУ ХАОТИЧНОЇ ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. Україна займає специфічне положення між кількома центрами сили. З отриманням незалежності Україна є активним суб'єктом глобальної геополітики, тому дослідження проблеми стикових просторів є актуальним для нашої держави, що розвивалась на периферії геополітичних регіонів і має специфічні геополітичні, культурно-цивілізаційні та гео економічні риси.

Дослідження ситуації навколо українського питання в рамках геостратегічної та гео економічної парадигми геополітичного аналізу міждержавної інтеграції дає можливість розглянути українську кризу як фрагмент загальної картини в процесі конкуренції за ресурси, в самому широкому розумінні цього терміну (від вуглеводнів до людського потенціалу), між роз'єднаним Заходом (ЄС і США) і розділеним Сходом (Росією і Китаєм).

Гео економічна складова в сучасній українській кризі знаходить своє відображення у боротьбі за європейський ринок між США і Китаєм в умовах глобальної економічної кризи. Українська територія повинна була стати частиною нового Шовкового шляху, що з'єднує Китай і ринки Європейського союзу. Інакше кажучи, Росія сприймає «проблему України», як частину своїх відносин із Заходом, тоді як Захід головним чином як фактор стримування можливостей Москви, як регіонального та світового центру сили

В таких умовах найважливішою справою для можливості подальшого існування України як самостійної та цілісної держави є розробка ефективної геостратегічної доктрини, яка б включала доктрину національної безпеки, що визначає технологію поведінки держави для досягнення своїх цілей у геополітичному, гео економічному та гео інформаційному просторі. В українському випадку це не просто стратегія, це мистецтво нейтралізації руйнівних наслідків негативної рубіжної енергетики багатомірного комунікаційного простору.

Ключові слова: Україна, Росія, Китай, США, ЄС, геополітичний аналіз, гео економічний простір, міждержавна інтеграція, хаотична дезінтеграція, рубіжна енергетика

Постановка проблеми. Україна займає специфічне положення між кількома центрами сили, історично знаходячись на осях Схід-Захід, Північ-Південь, на стику між кочовою та осілою цивілізаціями, потужними центрами сили. Актуальність даної тематики проявляється в тому, що Українська держава сьогодні стоїть перед вирішенням найскладнішого питання за всю історію свого існування – це спроможність України ефективно підтвердити або безнадійно втратити право на суверенне, свідоме існування в Новому світі. Нагальна потреба вирішення цього питання пов'язана не тільки із високою концентрацією проблем та загроз, але також і з помітними змінами якості самостійності українського суспільства та держави в світі, який оперує все більше складними семантичними конструкціями.

Мета статті. Проаналізувати геополітичний вимір військово-політичної та соціально-економічної кризи в Україні і дослідити її наслідки для системи світової та регіональної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Специфічний історичний розвиток та унікальне геополітичне положення України є предметом дослідження українських вчених. Розроблений цілий напрямок української геополітики, що вивчає позиціонування України в просторі. Серед класиків української політичної географії, які досліджували дану проблему - С. Рудницький, В. Кубійович, Ю. Липа тощо.

З отриманням незалежності Україна є активним суб'єктом глобальної геополітики, тому дослідження проблеми стикових просторів є актуальним для нашої держави,

що розвивалась на периферії геополітичних регіонів і має специфічні геополітичні, культурно-цивілізаційні та гео економічні риси. Серед головних проблем та невирішених питань національної безпеки - формування ефективної політики співробітництва з ключовими країнами світу та міжнародними організаціями, пошук шляхів вирішення енергетичної залежності, розробки ефективних механізмів та гарантій військово-політичної безпеки України.

Сучасні тенденції розвитку геополітичного простору та місця в ньому української держави відображені у працях М. В. Багрова, В. О. Дергачова, М. С. Дністрянського, О. Г. Топчієва, О. І. Шаблія, Б. П. Яценка та ін. Огляд, дослідження, близькі за тематикою та спрямуванням, є у С. Андрущенко, О. І. Брусилівської, Зб. Бжезинського, Г. де Блія, О. О. Воловича, В. А. Дубовика, С. Жильцова, І. М. Ковалю, В. О. Колосова, С. Коєна, Р. Ю. Клочка, М. М. Книш, М. С. Мироненка, П. Муллера, А. Нартова, О. І. Склярської, П. П. Черника та ін.

Основні результати дослідження. Методологічним стрижнем геополітичної науки є моделювання взаємозв'язків між властивостями геопростору і балансом геополітичних полів на різних ієрархічних рівнях. Виходячи з цього геополітичний аналіз як прикладна дисципліна формує основні вимоги вивчення конкретних геополітичних проблем, пошуку їх найбільш прийнятних рішень і визначення необхідних технологічних засобів і прийомів діяльності, а отже обов'язково містить системний аналіз чинників та передумов певної геополітичної ситуації чи процесу і тому вимагає від аналітика працювати у руслі певної парадигми.

Парадигма – (від грецького *paradeigma* – приклад, зразок, первообраз) - сукупність явних і неявних (і часто не усвідомлених) передумов, що визначають наукові дослідження і є визнаними на даному етапі розвитку науки. Інакше кажучи, парадигма – це система ідей, поглядів і понять, різних моделей вирішення безлічі проблем, а також методів дослідження, прийнятих, як правило, в науковому співтоваристві в певний історичний період і є в цей період основною методологічною базою для всього світового наукового співтовариства. Значення слова «парадигма», стосується меж, що визначають людське мислення: принципи, які лежать в основі наукових ідей і узаконюють їх.

Звдання ж будь-якої парадигми, як і будь-якої наукової абстракції чи наукової категорії полягає у тому, щоб максимально спростити реальність і виокремити головне для подальшого концептуального осмислення, не спотворивши однак сутність цієї реальності. Парадигма геополітичного аналізу, як і будь-яка парадигма взагалі поряд із сукупністю філософських, загальнонаукових і метатеоретичних засад (різні концепції, принципи, підходи) включає основні наукові категорії, які інтерпретують природу об'єкта. Ці категорії дають змогу змістовно розрізнити парадигми та є підставою для різних теорій у межах певної парадигми. Тобто певна парадигма геополітичного аналізу визначає специфічний підхід до вивчення, інтерпретації та оцінювання досліджуваних геополітичних об'єктів і потребує вироблення категоріального апарату. В основу класифікації парадигм геополітичного аналізу покладена логіка впливу певних факторів (геоекономічних, геокультурних, геоінформаційних, геофінансових тощо) на політичні та економічні еліти провідних держав у їх боротьбі за контроль над простором.

Історично першою є геостратегічна парадигма геополітичного аналізу, яка базується на найважливіших категоріях геополітики, та дає можливість характеризувати діяльність держави на міжнародній арені, спрямовану на створення, підтримання та збільшення своєї могутності за рахунок володіння найсприятливішим просторовим положенням, що досягається за допомогою військових і невійськових засобів. Геостратегічна парадигма геополітичного аналізу дозволяє визначати фундаментальні основи зовнішньої політики держави, визначаючи її просторові пріоритети. Дана парадигма створює умови для досить глибокого аналізу не тільки напрямків, де певна держава концентрує свої зусилля на проектування військової

сили, але й основних напрямків дипломатичної активності. В її основі лежить аналіз умов і можливостей застосування військової сили за просторовими показниками.

Особливого значення в сучасних умовах геостратегія набула в зв'язку з тим, що сьогодні з'явилися такі засоби збройної боротьби, які за ударною силою здатні вирішувати насамперед стратегічні завдання, і в цих умовах, питання, пов'язані з війною, не можна довіряти тільки професійним військовим, які схильні готуватися до війни заради самої війни, без урахування політики держави. Це потребує поєднання геополітичної та військової думки у напрямку геостратегічного аналізу.

Джерелом геостратегії є військова стратегія, втім геостратегія не є тотожною військової геополітиці. Р. Д. Карпан стверджує, що «геостратегія являє собою військові аспекти геополітичного аналізу» [1], а Т. А. Михайлов вбачає в ній сферу «практичного застосування військової сили за просторовими показниками» [2, с.38]. У свою чергу Д. М. Проектор бачив завдання геостратегії держави в тому, щоб «посісти територіально більш вигідне військове становище порівняно з іншими, щоб підкріпити свої політичні акції» [3, с.26].

Фундаментальною основою геостратегічної парадигми геополітичного аналізу міждержавної інтеграції є твердження універсального культурно-історичного дуалізму, обумовленого географічним устроєм планети та історичною структурою світового цивілізаційного простору. Оригінальними моделями світоустрою, збудованими в дусі протистояння двох сил, центрів, ідеологій, наддержав і т. д., є геополітичні доктрини А. Мехена, Г. Маккіндера, К. Хаусхофера, Н. Спінкмена, Д. Майнінга, Дж. Кеннана, С. Коена, П. Савицького, А. Саворські, М. Ільїна.

Запропонований в цих теоріях дуалізм двох глобальних типів цивілізації, культури, метаідеології вилилися в закінчені геополітичні контури, що резюмують всю геополітичну історію протистояння стихій. При цьому вражає, що цим формам закінченого геополітичного дуалізму на ідеологічному рівні відповідали дві настільки ж синтетичні реальності - ідеологія марксизму (соціалізму) та ідеологія ліберал-капіталізму.

У даному випадку можна говорити про реалізацію на практиці двох типів «редукціонізму»: економічний редукціонізм звівся до протиставлення ідей Сміта та ідей Маркса, а геополітичний - до поділу всіх секторів планети на зони, підконтрольні таласократії (Нового Карфагену, США) і телурократії (Нового Риму, СРСР, РФ, Китай).

Якщо врахувати, що Україна по цивілізаційному принципу є розколотою країною, то регіональні еліти на кожному електоральному циклі скоювали злочин проти єдності країни, піднімаючи питання однієї мови, однієї історії, одних символів і пам'ятників і однієї церкви. А з цього випливає, що відсутність соціальної відповідальності у української політичної еліти не сприяла єдності країни протягом всього 20-ти річного періоду її незалежного існування.

Сьогоднішні події навколо України демонструють суперечливу ситуацію, коли російські ліберали намагаються відтворити єдиний простір, не відмовляючись від свого привілейованого становища в західному світовому порядку при абсолютному протистоянні еліт США та ЄС, хоча вони не єдині в цьому питанні. Політична проблема ускладнюється ще й тим, що даний дискурс між євразійським та європейським векторами розвитку існує і в самій Росії. Однак на Україні його намагаються оформити в сенсі Україна, як антиросійський західний проект в геополітичному та цивілізаційному просторі.

Дослідження ситуації навколо українського питання в рамках геостратегічної та геоекономічної парадигми геополітичного аналізу міждержавної інтеграції дає можливість розглянути українську кризу як фрагмент загальної картини в процесі конкуренції за ресурси, в самому широкому розумінні цього терміну (від вуглеводнів до людського потенціалу), між роз'єднаним Заходом (ЄС і США) і розділеним Сходом (Росією і Китаєм). Якщо сприймати цю тезу як аксіому (затвердження, яке не

потребує доведення), то виникає дві складових розуміння цієї кризи - геополітична і гео економічна.

Гео економічна складова в сучасній українській кризі знаходить своє відображення у боротьбі за європейський ринок між США і Китаєм в умовах глобальної економічної кризи. Українська територія повинна була стати частиною нового Шовкового шляху, що з'єднує Китай і ринки Європейського союзу. При цьому підписані В. Януковичем меморандуми в Китаї на початку грудня 2013 були, зрозуміло, цілком в рамках політики Москви, і саме тому стали каталізатором силових дій з боку Майдану.

Геополітична складова проявляється у боротьбі за геополітичний простір в рамках Балто-Чорноморської дуги, яка протягом історичного періоду зсувається то в бік Європи на Захід, то в бік Євразії на Схід. Але ці війни останні 500 років проходять між Росією і Заходом. У взаєминах різних держав геополітична логіка частіше виявляється первинною для еліти, оскільки вона пов'язана з проблемами екзистенціальної безпеки, а друга - вже з економічним проектуванням.

США, запустивши український проект хаотичної дезінтеграції, підштовхнули китайську економічну експансію в гео економічній площині, одночасно, втягнувши ЄС і Росію в довгі і ресурсозатратні процеси в Україні в геополітичному контексті, при цьому зіштовхнувши геополітичні інтереси Росії та гео економічні Китаю.

За думкою директора Центру досліджень динаміки міжнародних відносин, доктора політичних наук, професора ТНУ О. О. Ірхіна «подальші дії США пов'язані з втягуванням Росії в повномасштабну війну на території України. У Росії є вибір: або втягнутися в цю війну, включити частину території Новоросії до свого складу і втратити решту України; або діяти більш тонко - сформувати дугу від Придністров'я до Харкова у вигляді квазідержави, яке буде чітко орієнтуватися на російські інтереси. Але Новоросія - це частина Росії, яка була включена в тіло Малоросії і решти України для імперського контролю. Це занадто малий ресурс в даній грі. В оптимальному режимі геополітичного планування, Москва повинна повернути Київ. Однак форми і методи реалізації процесу повернення України повинні виключати прямий військовий вплив і підпорядкування, оскільки материкова ситуація докорінно відрізняється від кримської. Це проблема російської проектності і створення нової наднаціональної ідентичності на пострадянському просторі» [4].

У ході візиту в Китай президента Росії В. Путіна наприкінці травня 2014 відбулися події, які матимуть фундаментальні наслідки для подальших процесів формування сучасного світового порядку. Йдеться про підписання газового контракту з Піднебесною, за яким Пекін стає найбільшим покупцем російського газу за обсягом (38 млрд. кубометрів). Хоча ціна залишається нерозкритою, скоріше за все, внаслідок її зниження, даний контракт є прикладом стратегічної спрямованості Росії в геополітичній площині. З одного боку Китай необхідний для відродження Євразійської «демократичної імперії», про яку не втомлюється говорити вся російська політична еліта, з іншого боку Пекін також має певну зацікавленість у території РФ, зокрема Східний Сибір, який на сьогодні досить густо заселений саме китайцями-нелегалами. В майбутньому це може спровокувати певні проблеми територіального характеру між РФ та Китаєм, або ж Пекін вирішуватиме ці проблеми м'якими засобами через стирання кордонів між державами в рамках єдиного імперського утворення.

До того ж, домовленості з Пекіном мають вигляд економічної атаки на американський долар. Міністерство фінансів РФ планує дати позитивний відгук на пропозицію про збільшення обсягу рублевих розрахунків за експортними контрактами. Питання про перехід на розрахунки експорту в рублях було запропоноване ще 24 квітня 2014 року на нараді у першого віце-прем'єра Ігоря Шувалова. Потім пропозиція була розглянута банкірами і бізнесом, у тому числі нафтогазодобувним сектором. На практиці ж це означатиме, що нові контракти на експорт будуть укладатися з розрахунками в рублях РФ, можливий і перегляд діючих. Зараз, схема

розрахунків між країнами ЄС, наприклад, і Росією виглядає так: покупець оплачує покупку в євро, банк конвертує євро в долари США і переводить на рахунок експортера, а вже російський банк конвертує долари в рублі. Тепер буде так: покупець оплачує в євро, банк конвертує відразу в рублі, минаючи долар. Введення рублевих розрахунків за експортними контрактами має не тільки економічне, але й колосальне політичне значення.

На практичному рівні Росія одним ходом отримала довгограючі виграшні позиції для діалогу і конкуренції з Заходом. Класична схема англійського метра геополітики Гелфорда Маккіндера на початку ХХ століття полягала у «попередженні з'єднання ресурсів євразійської серцевини і східних околиць» [5, с.29] Якщо це трапиться, то даний простір отримує ресурси для потужної експансії, що спричинить перерозподіл ресурсів у глобальному масштабі. Даний ефект буде проходити не на користь домінуючої західної цивілізації.

Активне пряма участь РФ у дезінтеграційних процесах на території України призвела до того, що Москва, взявши Крим, не може не втягнутися в подальшу збиткову для себе війну, оскільки без материкової частини Крим стає досить дорогим для утримання «подарунком», але й зупинитися не може, внаслідок інфраструктурної незабезпеченості Криму, на чому вже грає Вашингтон. Москва, очевидно, намагається розірвати вибудовані американські комбінації залученням Пекіна в регіон, що трохи змінює американські комбінації. Однак отримує натомість інші проблеми - Пекін прекрасно розуміє ситуацію, що склалася і питання в тому, як дорого може обійтися Москві китайська підтримка. Таким чином, створюється ситуація, коли будь-який подальший крок Росії тільки погіршуватиме її становище.

Не зважаючи на глобальну кризу капіталістичної економіки, США, як провідна держава світу, продовжує активний глобальний зовнішньополітичний курс, який вимагає значних капіталовкладень. Хоча, саме США знаходяться в «ядрі» фінансового колапсу, зовнішня політика Вашингтона продовжує зберігати свою військово-силову складову. Однак така активна наступальна політика США, незважаючи на зростаючий зовнішній борг і системні проблеми в економіці, має свій практичний, в тому числі, фінансовий сенс. Аналізуючи сучасні кризи, що відбуваються в глобальному масштабі, можна прийти до висновків, що вони проходять по периферії економічних і геополітичних центрів, які одночасно є і геополітичними суперниками Вашингтона: Росія, Німеччина, Японія, Туреччина, та інші (Україна, Північна Корея, китайсько-японські відносини, Кавказ, Сирія і в цілому Близький і Середній Схід, російсько-грузинські протиріччя і т.д.). Капітал при цьому йде з цих регіонів в «тиху гавань» світової економіки, тобто в США і долар.

Всі ці методи стримування працюють за головної мети США – зниження економічної потужності Китаю, яка трансформується в технологічну та військову. В Україні також простежуються американські цілі, спрямовані не тільки на одночасне ослаблення Росії та Німеччини, а й Китаю. 3 грудня 2013 президент України В. Янукович відвідав Китай, де підписав меморандум про будівництво глибоководного порту в Криму, інтегрувавши таким чином Україну в нове видання Великого шовкового шляху. Даний крок був початком активних силових дій «Майдану», а після зсуву президентської влади всі домовленості по кримській частині нового Шовкового шляху були зняті.

Практично одночасно американська зовнішня політика одним ходом переформатує геополітичний ландшафт на Близькому і Середньому Сході, завдавши значних втрат позиціям Турецької Республіки. Здійснено це було шляхом зближення Вашингтона з Іраном і зміщенням «Братів мусульман» в Єгипті. Даними діями США істотно нівелювали досягнення зовнішньої політики Анкари в створенні своєї зони впливу в арабському світі шляхом реалізації так званої «Стратегічною глибини». Якщо враховувати, що політичний режим помірних ісламістів Туреччини під керівництвом Р.Т.Ердогана підтримує більш ніж дружні відносини з Китаєм, то і близькосхідний

хід США в цілому був спрямований на ослаблення Пекіна і в цьому регіоні.

Як і 10 років тому можливості Росії щодо впливу на Україну обмежені. На сучасному етапі в основі українського напрямку зовнішньої політики Росії лежить курс на примус до інтеграції в євразійські інтеграційні проекти. В якості методів використовуються економічні чинники тиску. Дана політика дає ефективні, але короткострокові результати, проте значно скорочує позитивний образ Росії в очах пересічних громадян України. Таким чином, Москва створила систему тиску на українських олігархів, однак отримує зворотний ефект в українському суспільстві. Активна зовнішньополітична діяльність Москви на українському напрямку дозволяє повернути тимчасово втрачений Росією статус суб'єкта світової політики і місце в клубі великих держав. Адже після розвалу СРСР, політичній еліті Росії був забезпечений доступ до цього клубу, але зроблено це було, скоріше, для розради її самолюбства, а не відповідало дійсному розподілу сили і різних видів світових ресурсів.

Інакше кажучи, Росія сприймає «проблему України», як частину своїх відносин із Заходом, тоді як Захід головним чином як фактор стримування можливостей Москви, як регіонального та світового центру сили.

Вдруге за останні десять років Київ став центром політичної та інтеграційної конкуренції в Євразії - «фронтною зоною» між континентальним і атлантичним Заходом і Росією. Однак після 2004 року відбулися трансформації, які змінили можливості Вашингтона, Брюсселя (Берліна) і Москви.

По-перше, починаючи з 2008 року, глобальна економічна криза істотно скоротила можливості західної цивілізації, і в першу чергу США, проводити глобальну демократизацію.

По-друге, протягом останніх 15 років США проводили односторонні силові акції, перебудовуючи світ під нову американську модель глобального домінування. Ці дії сприяли розколу Заходу як мінімум на два ядра - Західну Європу і США. Крім того, США зіткнулися зі станом усіх імперій періоду занепаду - імперським перенапруженням, коли вони не в змозі одночасно відповідати на всі виклики міжнародному порядку, побудованому ними виключно під себе і свій світогляд. Логічним виходом з цієї ситуації є перекладання частини даних зобов'язань на інші сильні держави і створення системи союзників і моделі полуторополярного світу, де чільну роль займає Америка. Дана модель передбачає контроль над ключовими регіонами та географічними точками світу, створення системи стримувань і противаг між великими державами і збереження американського лідерства у чотирьох ключових сферах: військово-політичній, економічній, технологічній та сфері привабливості масової культури.

Іншими словами, світ 2013-14 рр. майже не відрізняється від світу 2003-04 рр., однак ця різниця істотна для України. Америка і Європа в 2013-14 рр. стали ще більш незалежним один від одного. Єдиного західного фронту на даний момент не існує. Більше того, США зацікавлені в потенційному ослабленні ЄС, оскільки глобальна економічна криза може, як послабити, так і зміцнити позиції двох центрів Заходу, тому між ними проходить процес жорсткої, але прихованої конкуренції. З цих причин, український фактор стає розумним не тільки в інтеграційних суперечках між ЄС і РФ, а й між ЄС і Вашингтоном. І ключове питання тут полягає в тому, чи виграє Велика Європа від включення України в зону свого виняткового впливу, або буде ослаблена шляхом інтеграційних інвестицій в Україну. На сьогодні саме другий варіант є в інтересах Вашингтону.

Однак, сучасна передбачувана форма інтеграції України - асоціація, не несе за собою процесу ослаблення ЄС, оскільки припускає «викачку» українських ресурсів в європейському напрямку, часто без зворотніх інвестицій. Якщо сучасна Європа зацікавлена в будь-якій формі інтеграції України, як у процесі освоєння додаткових ресурсів і без будь-яких зобов'язань по повноцінній інтеграції, то в даний момент ці процеси суперечать інтересам США. Крім того, Вашингтон по класичній

англійській схемі «балансу сил» в Євразії зацікавлений у збереженні контролю над державами Балто-Чорноморської дуги з тим, щоб впливати як на Європейський союз (Німеччину), так і на Євразійський союз (Росію) одночасно.

Таким чином, США на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин не зацікавлені в посиленні ЄС за рахунок України, в той же час інтеграція України в Євразійський союз також суперечить інтересам Вашингтона, оскільки це може прискорити процеси відродження Росії. Реалізація цієї стратегії можлива при збереженні контролю Вашингтона над Балто-Чорноморською дугою. Не можна не відзначити, що такий стан найбільше відповідає інтересам української еліти, однак проблема в тому, що у США істотно скоротилися ресурси для впливу на світову політику.

Висновки. Сучасну ситуацію навколо українського питання та геополітичний статус України взагалі Збігнев Бжезінський оцінює наступним чином: «Україна, новий і важливий простір на євразійській шахівниці, вона є геополітичним центром, тому що саме її існування як незалежної держави допомагає трансформувати Росію ... Якщо Москва поверне собі контроль над Україною з її 52 - мільйонним населенням і великими ресурсами, а також виходом до Чорного моря, то Росія автоматично знову отримає кошти перетворитися на потужну імперську державу, що розкинулася в Європі та Азії ... Без України реставрація імперії, будь-то на основі СНД або на базі євразійства, стала б нежиттєздатною справою» [6]. Інакше кажучи, контроль над Україною дозволяє США не тільки блокувати «імперіалістичні наміри» Кремля, а й контролювати майбутні поставки енергоносіїв до Європи - до Польщі, Чехії та Німеччини.

В таких умовах найважливішою справою для можливості подальшого існування України як самостійної та цілісної держави є розробка ефективної геостратегічної доктрини, яка б визначала напрямки зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності держави на міжнародній арені. Невід'ємною частиною державної геостратегії має бути доктрина національної безпеки, що включає технологію поведінки держави для досягнення своїх цілей у геополітичному, гео економічному та геоінформаційному просторі. В українському випадку, враховуючи всі вищезгадані умови, - це не просто стратегія, це мистецтво нейтралізації руйнівних (для соціуму) наслідків зовнішнього або внутрішнього виклику (негативної рубіжної енергетики) багатомірного комунікаційного простору. Геостратегічна доктрина України має стати підґрунтям для розробки технологій реалізації національних та регіональних пріоритетів держави.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Каплан Р. Месть географии или Макиндер в XXI веке [Електронний ресурс] / Р. Каплан. - Режим доступа: www.centrasia.ru/newsA.php?st=1242703140 (дата звернення 30.01.2015) – Назва з екрана.
2. Михайлов Т. А. Эволюция геополитических идей / Т. А. Михайлов. - М.: «Весь мир», 1999. - 184 с.
3. Проэктор Д. М. Мировые войны и судьбы человечества / Д. М. Проэктор. - М.: Мысль, 1986. - 318с
4. Ирхин А. А. Американский гамбит и цунг-цванг для Путина [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://rusprostranstvo.com/note/view/973> (дата звернення 30.01.2015) – Назва з екрана.
5. Маккиндер Х. Д. Географическая ось истории / Х. Д. Маккиндер // Геополитические тетради. Выпуск 6 // Элементы. Евразийское обозрение. - 1996. - №7. - С. 26-31.
6. Збигнев Бжезинский. Янукович умный в политическом смысле слова [Електронний ресурс] / Россия в глобальной политике. - 2014. - №1. - Режим доступа: www.globalaffairs.ru/global-processes/Yanukovich-umnyi-v-politicheskom-smysle-slova-16331 (дата звернення 30.01.2015) – Назва з екрана.

REFERANCES:

1. Kuplan, R.D. (2009) 'Mest geografii ili Makkinder v XXI veke' [Revenge of Geography and Mackinder in the XXI century], *Foreign Policy*, available at: www.centrasia.ru/newsA.

php?st=1242703140(Accessed 30 January 2015)

2. Mikhaylov, T.A. (1999), *Evolucia geopolitychnyh idey* [Evolution of geopolitical ideas], Ves mir, Moscow.

3. Proektor, D.M. (1986) *Mirovyue voyny i sudby chelovechestva* [World wars and the fate of mankind], Mysl, Moscow.

4. Irhin, A.A. (2014) *Amerikansky gambit ili tsung-tsvang dlia Putina* [American Gambit and Tsung-Tsvang for Putin], available at: <http://rusprostranstvo.com/note/view/973> (Accessed 30 January 2015)

5. Makkinder, H.D. (1996) 'Geograficheskaya os istorii' [Geographical pivot of history], *Geopoliticheskie tetradi* [Geopolitical notebook], Vyp.6 : Elementy. Evrasiyskoe obozrenie, №7, pp. 26-31.

6. Brzezinski, Z. (2014) 'Yanukovach umniy v politicheskom smysle slova' [Yanukovich smart in the political sense of the word], *Rossia v globalnoy politike* [Russia in Global Affairs], №1, available at: <http://www.globalaffairs.ru/global-processes/Yanukovich-umnyi-v-politicheskom-smysle-slova-16331> (Accessed 30 January 2015).

Осельская А. С., кандидат политических наук, доцент кафедры международных отношений Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара (Днепропетровск, Украина), E-mail: os_vic@ua.fm

Геополитическое измерение украинского проекта хаотичной дезинтеграции

Аннотация. Украина занимает специфическое положение между несколькими центрами силы. С обретением независимости Украина является активным субъектом глобальной геополитики, поэтому исследование проблемы стыковых пространств является актуальным для нашей страны, развивающейся на периферии геополитических регионов и имеющей специфические геополитические, культурно-цивилизационные и геоэкономические черты.

Исследование ситуации вокруг украинского вопроса в рамках геостратегической и геоэкономической парадигмы геополитического анализа межгосударственной интеграции дает возможность рассмотреть украинский кризис как фрагмент общей картины в процессе конкуренции за ресурсы между разобщенным Западом (ЕС и США) и разделенным Востоком (Россией и Китаем).

Геоэкономическая составляющая в современном украинском кризисе находит свое отражение в борьбе за европейский рынок между США и Китаем в условиях глобального экономического кризиса. Украинская территория должна была стать частью нового Шелкового пути, соединяющего Китай и рынки Европейского союза. Другими словами, Россия воспринимает «проблему Украины», как часть своих отношений с Западом, тогда как Запад главным образом как фактор сдерживания возможностей Москвы, как регионального и мирового центра силы.

В таких условиях важным делом для возможности дальнейшего существования Украины как самостоятельного и целостного государства является разработка эффективной геостратегической доктрины, которая бы включала доктрину национальной безопасности, определяющей технологию поведения государства для достижения своих целей в геополитическом, геоэкономическом и геоинформационном пространстве. В украинском случае это не просто стратегия, это искусство нейтрализации разрушительных последствий негативной рубежной энергетики многомерного коммуникационного пространства.

Ключевые слова: Украина, Россия, Китай, США, ЕС, геополитический анализ, геоэкономическое пространство, межгосударственная интеграция, хаотичная дезинтеграция, рубежная энергетика.

Oselska O. S., PhD in political sciences, assistant professor of the department of international relations Oles Honchar Dnipropetrovsk national university (Dnepropetrovsk, Ukraine), E-mail: os_vic@ua.fm

Geopolitical component in chaotic disintegration of the ukrainian project

Abstract. Ukraine occupies a special position among multiple centers of power. Since independence, Ukraine is an active participant of global geopolitics, so study the problem of border areas is relevant for our country interest because it has specific geopolitical, cultural, civilizational and geo-economic features and develops on the periphery of geopolitical regions.

Study the situation around the Ukrainian issue within the geo-strategic and geo-economic

paradigm of geopolitical analysis of interstate integration makes it possible to consider the Ukrainian crisis as a fragment of the complete picture in the competition for resources between the fragmented West (USA and EU) and divided the East (Russia and China).

Geo-economic component of the modern Ukrainian crisis is reflected in the struggle for the European market between the US and China in the global economic crisis. Ukrainian territory was to be part of the new Silk Road connecting China and the European Union markets. In other words, Russia perceives the «problem of Ukraine», as part of its relations with the West, while the West mainly as a deterrent capabilities of Moscow, as a regional and global power center.

In such circumstances, an important issue for the possibility of the continued existence of Ukraine as an independent and integral state is to develop effective geo-strategic doctrine, which would include national security doctrine that determines the technology of the state behavior to achieve their goals in the geopolitical, geoeconomical and geo-information space. In the Ukrainian case, it is not just a strategy is the art of neutralizing the damaging effects of negative energy of multi-dimensional communication space.

Key words: *Ukraine, Russia, China, US, EU, geopolitical analysis, geo-economic space, interstate integration, chaotic disintegration, border energy.*

УДК 321.1

Поліщук О. С.

аспірант Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна
(Харків, Україна), E-mail: a_polish@ukr.net

КОНЦЕПЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА УКРАЇНЬСЬКА ПОЛІТИЧНА ПРАКТИКА

Анотація. *Розглядається розроблена в рамках політичної антропології концепція політичної економіки. Визначаються ключові аспекти політичної економіки в термінах політичних підприємств, примітивних грошей, влади-власності, соціальних контрактів. Окреслюється перспектива використання методології політичної економіки в аналізі українського політичного процесу.*

Ключові слова: *політична економіка, політичні підприємці, примітивні гроші, влада-власність, соціальні контракти, вождівство, олігархія*

Політика пострадянських держав характеризується слабкістю раціонально-бюрократичного управління, приватизацією публічних інститутів держави та домінуванням (нео)традиційних політичних практик. Це означає, що концепції, розроблені на матеріалі сучасних західних держав, не завжди є прийнятними й ефективними інструментами для аналізу і пояснення пострадянського політичного процесу. А тому актуальним є пошук дослідницької перспективи, яка б змогла врахувати характерні для пострадянського простору протодержавне будівництво, рентоорієнтовану поведінку політичних гравців, створення патронажно-клієнтарних політичних мереж та інші прояви й ефекти тісного зв'язку між економікою і політикою. Однією з таких дослідницьких перспектив є розроблена в рамках політичної антропології концепція політичної економіки. Метою даної статті є узагальнення й систематизація деяких принципових положень концепції політичної економіки, а також окреслення перспективи її використання на матеріалі пострадянських політій, зокрема України.

Політична антропологія досліджує широке коло проблем традиційних політій (додержавних політичних утворень) та традиційних економік (докапіталістичних економічних систем). Однією з найважливіших серед них є проблема політичної економіки. В широкому розумінні термін політична економіка (political economy) використовується для позначення процесу, в якому політичні еліти використовують існуючі економічні умови або створюють нові економічні можливості для регулювання життям суспільства, а також накопичення і захисту власної політичної влади.

Відправним пунктом для концепції політичної економіки є наступне положення: